

EVERITA ANDRONOVA

LU Matemātikas un informātikas institūts
Sanktpēterburgas Valsts universitāte
everitaa@gmail.com

G. Manceļa veiktās izmaiņas 1643. g. katehismā (salīdzinot ar 1631. g. tekstu)

Latviešu valodas vēsturē nozīmīgs avots ir 1631. g. Vidzemes rokasgrāmata, jo ar to aizsākas G. Manceļa pareizrakstības reforma, kas, dabiski, nevarēja uzreiz realizēties pilnībā. G. Mancelis pats ir precizējis un skaidrojis savu ortogrāfiju gan "Lettisch Vade mecum" 3. izdevuma priekšvārdā (1643), gan citos dzīves laikā izdotajos darbos.

Referāta mērķis ir izsekot pareizrakstības reformas gaitai un valodas attīstībai morfoloģijas un sintakses līmenī, salīdzinot 1631. un 1643. g. Vidzemes rokasgrāmatas katehisma tekstu.

Pareizrakstība. 1643. g. tekstā konsekventāk ievērots morfoloģiskās rakstības princips (*Kunx1631 — Kungs* (1643), *dušmiex — dušmiegs*; arī *wahrts — wahrds*, bet *Špähx* (1643)), nebalsīgo spraudzeņu apzīmēšana ar pārsvītrojumu šķirot no balsīgajiem (*šäfts, šeptietz, Peršoni, teešcham — Šwähztarritais, šwähztz*, bet arī *fwähztz*), šaurā un platā "e", "ē" šķīrums (*Däbbäššu, zärrädami*, labojot 1631. g. tekstā bieži nevietā lietotos platos *ä*, piem., *fwiehtietz, Swehtiba, vsjembt, Ghrezenekeem, ehft, Ehšchanu, Ehdēna, ehdeeta*), līdzskaņa dubultojums iepriekšējā īsā patskaņa apzīmēšanai (*nomiris — nomirris*), /ie/ apzīmēšana ar *ee* agrākā *e* vietā (*pattees, eekšchan, tee*) u. c. Tomēr, piemēram, palatālā /k/ apzīmēšana palikusi neatrisināta: *Bigkeri* (abos izdevumos). Ne mazums ir arī tādu gadījumu, kad 1643. g. teksts ir solis atpakaļ vecās rakstības virzienā, piem., atgriežas dekoratīvais *h* pēc līdzskaņa *pašsarrghi, ghods*.

Morfoloģijā notiek pāreja uz jauninātajām nomenu DatPl formām (piem., *wiŕšeem ſcheem Bauŕbleem, Gharrighahm vn~ Laizigham leetahm*). Minamas arī individuālas pārmaiņas nomenu un verbu celmos un formās, G. Mancelis ir atteicies no līdzskaņu mijas 1Sg. *es patteitſchu tōw — es patteitzu tōw, ſuhdſcho — ſuhdſu, luhdſchohſ — luhdſohſ*.

Sintakse. Aprakstošas konstrukcijas ar vietas un virzības nozīmi tiek aizstātas ar sintētisku formu: *jembt / eekšchan Debbeſšu — jembt / Däbbäſšieſ* (bet sal. arī *eekšchan jaunu Dſiewoſchanu ſtaighaht — eekšchan jaunās Dſiewoſchanas ſtaighaht*). Mainīts dažu verbu pārvaldījums (*preekſch wiſſu jaun paghlabba vnd ſarrga — par wiſſu jaun paghlabba vnd ſarrga*).

Leksikā izmaiņu ir pavisam nedaudz, piem., *Ghräko pammeffchanu — Ghräko peedohffchanu*.

Pētot G. Manceļa tekstu valodu, ir jāšķir 2 lietas: pareizrakstības principu ievērošana un parādības, kas attēlo reālo valodas lietojumu.